

AZ UGYNEVEZETT „KOLOZSVÁRI HÁZASSÁGOK” KÉRDÉSÉHEZ.

A „Ker. Magvető” utóbbi füzetének megjelenése óta a magyar lapokat egy az unitárius egyházat közelről érdeklő, mondhatni sértő közlemény járta be. Írták ugyanis, miszerint a közös hadügyminisztérium a katonai törvényszékek útján azt a rendeletet adta volna ki: hogy katonáknak s katonák hiveseinek többé nem szabad engedélyt adni az ugynevezett kolozsvári, vagy unitárius házasságra. Ha tehát a házosulandó oly nőt akar elvenni, ki férjétől úgy vált el, hogy az unitárius vallásra tért, vagy maga nősülni akarván, neje még él s elválás végett az is unitárius vallásra tér, házassági kérvényök visszaküldendő azon értesítéssel, hogy házasságuk érvénytelenek tekintetik. Evangelicus lelkészeknek megtiltatik a házasságok megáldása, mivel az unitárius vallás a Lajtán tul nem tartozik a törvényesen elismert vallások közé.

E közleményt állítólag bécsi lapokból vették, s azon feltevésben, hogy a rendelet való, több magyar lap — ellenzéki és kormánypárti egyaránt — a magyar közjognak és unitárius egyháznak megsértését, megtámadtatását látván a k. hadügyminiszter állítólagos rendeletében, annak ellenében erélyesen felszólaltak p. o. az „Erd. Prot. Közlöny”-ben Szász Béla egyetemi tanár „Törvénysértés” cz. alatt; „Pesti Hirlap” idei 203 számában J. „Az unitáriusok megtámadtatása cz. alatt.” Ez utóbbi egész terjedelmében idézvé a törvénycikkeket, idézvé az 1868. évi törvények ide vonatkozó részeit, sőt a királyi esküt is, melyeknél fogva az unitárius vallás mint az egész magyar birodalomban törvényesen bevett vallás, előbbi jogainak sértetlen fentartása mellett bir mindazon jogokkal, melyekkel e hazában létező keresztény egyházak birnak, tehát jogosan intézkedik, bíraskodik saját hitfeleit illetőleg, mind egybekelés, mind pedig a házassági kötelek felbontása ügyében.

Mi a hadügyminiszter említett rendeletét eredeti szövegben nem láttuk, nem olvastuk, kerestük, kerestettük, de nem találtuk, s épen azért érdemileg hozzá nem is szólhatunk, védelembe, vagy viszont támadásba nem bocsátkozunk, annyival inkább, mert szinte lehetetlennek tünik fel, hogy az állítólagos törvénysértő rendelet éppen ő Felsőge, a legalkotmányosabb magyar király utasítására adatott volna ki, mint ez a hirlapi közleményekben olvasható; mert nem szabad feltennünk, hogy

az a hadügyminister annyit ne tudna, hogy a közöshadsereg egy része magyar állampolgárokból áll, hogy a katonák polgári ügyeiben nem ő, hanem az ország törvényei és kormánya intézkedik az 1868. évi XL. t. cz. 54. §. értelmében.

Azonban ha már napirendre került, a kérdést nem hagyhatjuk észrevétel nélkül.

Először is feltűnő, mondhatni boszantó a tájékozatlanság, vagy tán roszakarat, mely tul a Királyhágón irányunkban nyilvánul. Ugy beszélnek rólunk, mintha a házassági kötelékek felbontásával és újabb házasságok kötésével üzérkedve, bántanók a magyar közjogot, erkölcsi érzületet, vagy éppen a nemzet becsületét.

Hivatkozunk a „Pesti Napló“-ban is szellőztetett bajmoki esetre mult évben, midőn egyik világi törvényszék bizonyos szentszék felhívására O. P. előbbi nejtől elvált, és újabb házasságra lépett unitárius férfi házasságát szentségtelen kezekkel akarta felbontani. Hivatkozunk egy bizottsági tárgyalásra az országgyűlésen, midőn előadó a polgári házasságra vonatkozó javaslatot többek közt a kolozsvári válóperekkel és házasságokkal is indokolni törekedett, törvényhozóhoz nem illő megjegyzésekkel. Olvastunk a „Jogtudományi Közlöny“ egyik júniusi számában oly értelmű fejtegetést, sőt felhívást egy ügyvédől, mely szerint a világi törvényszékek ultima analysi az unitárius papi székek ítéleteit ne respectálják. Rendre járja a lapokat csaknem minden megjegyzés nélkül a kérdéses közlemény nyel a „Kolozsvári vagy unitárius házasság“ kifejezés, mintha csak az unitáriusoknál folynának válóperek és köttetnének újabb házasságok, holott köztudomásu dolog, hogy a református egyházban több történik. Idézzük a „Föv. Lapok“ idei 159. számából: „Az erdélyi házasságok Ausztriában, már régóta hazánkban épen nem megtisztelő hirnek örvendenek. Számos eset fordult elé, hogy Ausztriából házas felek rándultak Erdélybe, ott könnyü szerrel elváltak és új házasságot kötöttek. Ez ügy magára vonta a legfelsőbb körök figyelmét is, és állítólag ő Felségének egy kézírata következtében történt, hogy a hadügyminister a katonai törvényszékekhez rendeletet intézett, mely szerint katonáknak és katonák hitveseinek nem szabad engedélyt adni az ugynevezett kolozsvári vagy unitárius házasságra.“ Idézzük továbbá a „Magyar Allam“ idei jul. 15-iki számából: „Üdvözljük e rendeletet, (már t. i. a közös h. ü. minister kérdésben levő rendeletét.) ámbár szégyennek tartjuk az erdélyi protestáns atyánkfiaira. Évek óta figyelmeztetjük, hogy néhány forintért s az erkölcs árán szerzett néhány hívert ne koczkaztassák saját tekintélyöket. Nem hallgattak az őszinte jó tanácsra. Ime az eredmény. Eszébe jut-e már most a magyar kormánynak is, hogy tegyen valamit a 100 forintos házasságok ellen.“

Ezekkel szemben lehetetlen hallgatnunk, végül elhinné a

világ, hogy mind az igaz, helyes, a mit rólunk akár tudatlanságból, akár roszakaratból irnak, vagy velünk cselekesznek.

Mondjuk el tehát saját egyházi közlönyünkben, hogy mi magyar — tehát Erdélynek Magyarországgal lett törvényes egyesítése után sem kolozsvári, sem erdélyinek nem nevezhető — unitáriusok egyházi törvényszékeinken oly esetekben, midőn a házaselet valódi céljainak többé meg nem felel, a házas felek élete erkölcese veszélyeztetése nélkül fenn nem tartható, igen is felbontjuk a házassági kötelékeket, és az elválasztott feleket újabb szerencsésebb házasságra felszabadítjuk. Csak hogy e jogot nem az osztrákok, még nem is a Királyhágón tul lakó békétlen házastársak kedveért, nem piczuléért formáltuk — e jog egykoru az unitárius egyházzal, e jogunkat országos törvények, királyi eskük biztosították, és éltünk is e joggal 300 év óta Erdély bércei közt egyházunk körében. Az 1868. évi XLVIII. és LIII. törv. cikkek meghozatala után szokásba jött nem nálunk, hanem előbb a reformátusoknál, Királyhágón tuli, sőt külföldön lakó való személyek válóügyét is bizonyos ideig való itt lakás, és Kolozsvár polgári kötelékébe felvétel után ellátni. Egyszer aztán eszébe jutott egyik itteni, megjegyzem nem unitárius, hanem más vallásu ügyvédnek, hogy ilyen válóperekkel hozzánk jöjjön. És a pert elláttuk mi is; ugyanazon jogalapon, ugyanazon törvények értelmében, mint református testvéreink. Később, midőn láttuk, hogy Ausztriában az elvált és új házasságra lépett felek üldöztetnek, csak is oly válóperek ügyét vettük fel, kik előbbi állami kötelékükből kilépve, a magyar állami polgári jogot előzetesen megszerezve, léptek át az unitárius egyházba. Mióta a honosítási törvény életbe lépett, nálunk osztrák nem perelt, mi a törvények kijátszására senkinek útát nem mutattunk. Azt is elmondhatjuk nyugodt önérettel, hogy ez ügyben propagandát nem csináltunk, nem ismertettük az eljárás módozatait, midőn fel is voltunk rá hiva, nem engedték meg azoknak közzétételét, közvetítési ajánlatokat utasítottunk el, és nem licitáltunk a díjakra. Jött, a kinek meggyőződése, vagy érdeke hozta magával, ha törvényes uton jött, vissza nem utasíthattuk. Az 1868. évi XLIII. törvény 1. §. szerint: „A törvény által megállapított feltételek és formaságok megtartásával mindenkinek szabadságában áll más hitfelekezett kebelébe s illetőleg más vallásra áttérni.“ És ha az áttért válóügyben keresett meg, az említett törvény 8. §. értelmében, mely szerint: „Az áttértnek áttérése utáni minden cselekvényei azon egyház tanai szerint ítélendők meg, melybe áttért s az általa elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők“, válási cselekvénye felett az unitárius egyház tanai (törvényei és törvényes gyakorlat) szerint ítéltünk. Eljárásunkat egyh. törvényhozó testületünk, Főtanácsunk jóváhagyásával szentesítette, a magyar kormány nem kifogásolta, bár egyes esetekben való ítéleteink előtte megfor-

dultak. Mért elegyedik tehát a törvényszék unitárius házas felek családi élete megszakításába, midőn az áttétet az általa elhagyott egyház elvei semmiben sem kötelezik. Mi joga akarják a világi törvényszékek által az unitárius váló perbeli ítéleteket nem respectáltatni. Valóban alig érthető. Vagy tán az a baj, hogy az illetők könnyű szerrel válnak el? Szegény váló peresek, csak ők tudják. Némelyik öt—hat év múlva találta meg a szabadulás utját; mert hát előbb Ausztriában is ágy és asztaltól különveto ítéletet kellett nyerniök. Azt pedig csak többszöri béke próba, és a feleknek vagy kölcsönös beleegyezése, vagy pedig bizonyító eljárás és vagyoni ügyeik rendezése után adták és adják meg; tehát oly előzmények után mint nálunk, a hogy a felvilágosodott lelkü II. József császár elrendelte, a hogy ezt az osztrák birod. törvény által is elfogadott általános polg. törvénykönyv szabályozza. (L. Alt. p. tk. 103, 104, 105, 109, 115, 116 stb. §-ait. Fordit. Dr. Haller K.) És azután ki kellett lépniök előbbi állami és egyházi kötelékeikből, és egy újabb kötelékbe átmenni. Ekkor kérhették számtalan nehézség, előítélet legyőzése, több megszakott kötelék szétszakítása után a végleges szabadító, elválasztó ítéletet. És ha ezt a protestáns egyházak az erdélyi részekben megadták, az egyházi és hazai törvények értelmében, saját autonómiájuk alapján, ugyan mi szégyen háromlik ebből a hazára? Nézetem szerint éppen becsületére válik a magyarnak, hogy századokon át meg tudta védelmezni a prot. egyházak önállását, hogy hazája bércei közt menedéket talált a hit és lelkiismeret szabadsága és ki nem halt, de tovább fejlődött a felvilágosodás szelleme. Nyugtassa meg tehát lelkét, közönségét a „Fővárosi L.“ szerkesztősege, hogy a haza híre nincs vesztélyeztetve az ugynevezett erdélyi házasságok által. Az elválás nem megy oly könnyű szerrel még azon esetben sem, ha mindkét fél unitáriussá, vagy reformátussá levén, a per nálunk kezdődik, ekkor is 2—3, sőt több hónap telik el, míg a felszabadító ítéletet többszöri béke-próba, ágy és asztaltól elkölönítés után megkapják. Törvényünk van, és a szerint cselekszünk.

A „Magyar Állam“ idézett megjegyzésére eszembe jut Parker Tivadar értekezése a phariseusokról. A pharizeusok felekezete nem enyészett el, ugymond, ott van ma is a katedrában, az irodában, sajtóban, családban stb. Am üdvözölje a M. Á. a rendeletet, de rajtunk ne sajnálkozzék. Ugy hiszem, a reformátusok nem szégyenlik a hadügyminister rendeletét. Mi sem. Szégyenlje magát az, ki ilyen jogsértő rendeletnek kiadását sugalmazta, ha az csakugyan kiadatott. Meggyőződésünk szerint sem az elválás, sem az új házasság nem történik az erkölcs árán. A házaspárok közé itt-ott beférkezett egyenetlenségek, viszálykodások, aztán a gazdasszonytartás, vadhasságok, törvénytelen gyermekek stb. bizony inkább romlására vannak a keresztény erkölcsi világnak, mint a törvényes elválás és újab-

bi házasság. Hogy elválasztásért vagy házasságért fizetnek, az ugy hiszem rendén van. A mi törvényszékeinket a kormány nem fizeti, fejedelmi dotatiókat, vagyonunkat a mult század elején fegyverrel elvették, miért ne fogadnók el a munkadíjt attól, kinek van. Van ingyen választás és házasság is elég.

A magyar kormány figyelmétől nem félünk. Sőt teljes reménynyel vagyunk, hogy a magyar közjognak és prot. egyházak autonomiájának megsértését, ha az csakugyan megsértetett, türni nem fogja.

A magyar sajtó tekintélyesebb részének eddigi fellépésében, a magyar nemzet alkotmányos érületében, szellemi felvilágosultságában mindenestre zálogát látjuk annak, hogy ha csakugyan küzdenünk kell akár nyílt-, akár titkos ellenségeink ellen, ott lesznek velünk a küzdelemben a sajtó, a prot. egyházak, és a hazának minden felvilágosodott férfia.

Végül saját hiveink megnyugtatóására irhatjuk, hogy egyh. kormányzatunk a szükségelt teendőket nem fogja elmulasztani. Püspökünk a kormánytól már is felvilágosítást kért s ha valónak bizonyulna a kérdéses rendelet, az éppen legközelebről egybegyülő Főtanács bizonyosan kérni fogja az országgyűléstől a jogsértés orvoslását.

NAGY LAJOS.

IRODALMI ÉRTESEITŐ.

Könyvismertetés. A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformatiótól kezdve. Irta: Zsilinszky Mihály. I. kötet. A reformatiótól a bécsi békeig (1523—1608.) Budapest 1880. Kiadja: a „Magyarországi Protestáns Egylet.“

Mint főcíme mutatja, jelen munka a Kovács Albert által szerkesztett protestáns theologiai könyvtár XIV. kötete, egyike azon monografiáknak, melyek megírására a magyar irodalom protestáns kapacitásai vállalkoztak. Zsilinszky ezen vállalkozók sorában az első sorban foglal helyet, nehéz és terjedelmes tárgyát nagy készletséggel, nagy kedvvel oldotta meg. Munkájának első kötete, mely előttünk fekszik, egy századot se foglal magában, s e század ha nem is tartozik a protestantismus letragikusabb századai közé, nemcsak bő, hanem egyszersmind igen elágazott anyagot nyújt a történetírásra, s örömmel látjuk, hogy Zsilinszkynek sikerült feldolgozásában bizonyos egységet behozni, s végig érvényre emelni.

Munkáját 12 fejezetre osztja. Megelőző bevezetésében futólag festi a megelőző kort, indokolja a reformatió fellépésének jogosultságát s történeti előadását az 1523-iki budai országgyűléssel kezdi, hol a protestantismus, illetőleg a luth. ellen a legelső törv. czikk keletkezik. S azon időtől fogva, a letárgyalt korszak alatt legtöbbsnyire a magyarországi és erdélyi országgyűlési végzések nyomán letárgyalja a református, lutheranus és unitárius vallás keletkezését s keletkezésének küzdelmét azon visszahatással szemben, melyet a protestantismus-fejlés elébe a katolikusok és jézsuiták, a katolikus világi rend és az udvar támasztottak. A magyarországi országgyűlési végzések mel-